

Monumentnummer*: 532264

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 28 augustus 2015
Kadaster deel/nr 82814/62

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Utrecht	Utrecht	Utrecht

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Utrecht	F			690

Omschrijving**

Cluster 28. Bomvrij wachthuis / Toren.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ WACHTHUIS A / TOREN, als verdedigbaar en markant onderdeel van het Fort aan de Klop. Torenforten zijn tot in de jaren '60 van de 19e eeuw gebouwd, te beginnen in de Napoleontische Tijd. In Nederland - behoudens enkele uitzonderingen uit omstreeks 1810 - echter pas vanaf omstreeks 1840, waarbij de inzichten van militair ingenieur J.G.W. Merkes van Gendt sturend waren. Nederlandse torenforten hebben gewoonlijk een ongeveer cirkelvormig grondplan met een diameter van enkele tientallen meters en ze konden omgeven zijn door een droge of een natte gracht. De torens zijn twee, drie of vier verdiepingen hoog en kunnen zijn voorzien van een kelderverdieping en bestaan uit zwaar - meters dik - metselwerk. Uitgangspunt was dat de ronde vorm goed bestendig was tegen inslagen van kanonvuur, terwijl de defensieve kracht naar alle richtingen min of meer gelijkwaardig kon zijn. De zogenoemde bomvrijheid was relatief en gold naar de voor de bouwtijd geldende inslagkracht van projectielen. Door opstelling van ver reikend geschut bovenop de torens - waar tevens de uitkijk was gevestigd - dacht men in een gunstige verdedigende positie te verkeren. Voor de nabije verdediging dienden (talrijke) schietgaten voor kanon- en geweervuur. Meerdere torens waren bovenop voorzien van een aarden dekking. Met de komst van zwaarder geschut, met getrokken loop en vooral van brisantgranaten, was het echter afgelopen met de torens: ze bleken toch kwetsbaar, ze waren relatief gemakkelijke doelwitten en ze verloren hun defensieve waarde hierdoor binnen weinig jaren. Als gevolg hiervan zijn verschillende torens van hun hoogste verdieping(en) ontdaan en/of

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

voorzien van aarden beschermingswallen. Wat bleef was hun functie als onderkomen voor manschappen en materieel. Naast de toren van het Fort aan de Klop liggen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie bekende torens te Weesp en op Fort Honswijk en Fort Everdingen. De meeste torens zijn opgenomen in (latere) met aarden werken en (natte) grachten omgeven fortcomplexen; dit geldt eveneens voor het Fort aan de Klop. Ook lag rond de toren van het Fort aan de Klop eerder een ringvormige, natte gracht, waaruit de gevel direct oprees, maar deze gracht is rond 1930 gedempt. De toren van het Fort aan de Klop is een van de kleinste nog bestaande exemplaren. Het de toren - ook wel wachthuis - had een belangrijke functie voor de verdediging van het acces van de Vecht en vooral van het inundatiekanaal de Klopvaart en de Klopdiijk en ook van de sluis bij het fort.

Omschrijving

BOMVRIJ WACHTHUIS A / TOREN, centraal op het huidige complex Fort aan de Klop gelegen en gebouwd op een ronde plattegrond. De uit baksteen opgetrokken toren kwam tot stand in 1850-1852, nadat daar al 30 jaar eerder aardwerken waren gerealiseerd. De toren heeft een diameter van ongeveer 20 m en is nu ongeveer 7 m hoog. De toren kent thans twee bouwlagen, waarvan de onderste als souterrain / kelder. Aan de zuidzuidoostzijde ligt een halfronde uitbouw met trappenhuis. De borstwering is iets verlaagd. De gevel van het hoofdvolume kent een rechte beëindiging; de halfronde uitbouw eindigt in getrapte vorm en is voorzien van een gedekte uitgang / uitkijk op het dak. De gevels van hoofd- en nevenbouw zijn integraal van een grijze cementlaag voorzien en hebben rondom vooral getoogde schietgaten (in de uitbouw 'klimmend') van verschillend formaat, die aan de binnenzijde afsluitbaar zijn met ijzeren luiken. De toegang, met een verdiepte boog (baksteen) binnen een boogsegment en voorzien van dubbele houten deuren, bevindt zich aan de zuidoostzijde, vrijwel naast de uitbouw. Het interieur van het wachthuis bestaat uit een buiten- en een binnencirkel, waarin de diverse ruimten zijn gesitueerd: onder meer verblijfsruimten voor de manschappen, buskruitmagazijnen, alsmede opstelruimten [tevens kazematten] voor het geschut. De ruimten zijn merendeels uit schoon metselwerk opgetrokken en bestaan uit gewelfde vertrekken met toegangen voorzien van zware houten deuren.

Waardering

Het BOMVRIJ WACHTHUIS A / of de TOREN van het Fort aan de Klop is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit 1850-1852, namelijk een voor die tijd bomvrije toren bij een rivieracces en een inundatiekanaal met inundatiesluis.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is relatief zeldzaam omdat de toren een van de weinige nog bestaande voorbeelden is van kleine, ronde torens op forten in Nederland.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat diverse kenmerkende elementen in exterieur en interieur behouden en/of herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Militair wachtgebouw

Functie

Wachtgebouw